

УДК 33:332:332.1

ДВІГУН А.О. *

* д-р екон. наук, професор, Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України, e-mail: dvigun.alla@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-0168-8682

ДИСПРОПОРЦІЇ ТА СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

Мета. Проаналізувати структурні зміни в економіці регіонів України, тенденції щодо поглиблення територіальних диспропорцій та окреслити напрями збалансування структурних диспропорцій і забезпечення розвитку інноваційних та конкурентоспроможних видів діяльності в регіонах. **Методика.** Для дослідження використані методи: інтегральний, індексів, формалізації, моделювання, економічного аналізу. **Наукова новизна.** Запропоновано низьку рекомендацій щодо удосконалення та створення нових механізмів на державному та регіональному рівні збалансування структурних диспропорцій та забезпечення структурних перетворень у розвитку інноваційних та конкурентоспроможних видів діяльності в регіонах. **Практична значимість.** Результати дослідження та рекомендації включені як пропозиції до Проекту «Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року: «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину».

Ключові слова: структурні зміни в економіці регіонів України; територіальні диспропорції; тенденції розвитку регіонів України; комплексна стратегія імпортзаміщення

Постановка проблеми

Втрата контролю над 2-ма регіонами (Автономна Республіка Крим та м. Севастополь) та частиною території Донецької та Луганської областей внаслідок збройного конфлікту посилила затяжний етап трансформаційної кризи, що призвело до загострення регіональних диспропорцій. У багатьох регіонах України виникають проблеми з адаптацією до сучасних тенденцій розвитку, пов'язаних з зниженням конкурентоспроможності на тлі глобалізації та негативних демографічних процесів. Це має наслідком посилення міжрегіональних та внутрішньорегіональних диспропорцій, все більшої концентрації економічної активності в м. Києві та прилеглих територіях, збільшення внутрішньої та зовнішньої міграції, знелюднення сільських територій, що є стримуючим фактором соціально-економічного розвитку регіонів країни, зростання доходів населення, розвитку інноваційних видів діяльності.

Тому, вкрай важливо, щоб у наступному періоді планування розвитку регіонів, державна регіональна політика була спрямована на збалансування структурних диспропорцій та забезпечення структурних перетворень щодо розвитку інноваційних та конкурентоспроможних видів діяльності в

регіонах, створення умов для гідної праці та надання якісних послуг населення не залежно від місця проживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню питань структурних змін в економіці регіонів та її взаємозв'язку з економічним розвитком займається багато вітчизняних учених, зокрема: С. О. Біла, М. П. Бутко, З. С. Варналій, В. М. Геєць, М. О. Гусева, П. Д. Дудкін, М. О. Кобзистий, В. І. Крючкова, Е. М. Лібанова, О. М. Луцків [1], М. В. Максимчук, А. Ф. Мельник, М. І. Мельник, Н. М. Попадинець Н. Я., Романюк С.А., Сірка, І. З. Сторонянська, Л. В. Шинкарук, С. Л. Шульц та ін. Але сучасні реалії потребують напрацювання сучасних рекомендацій щодо формування ефективного механізму стимулювання точок зростання проблемних територій для активізації використання їх власного потенціалу та створення умов для комфортного проживання населення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Дослідити тенденції розвитку економіки регіонів, у тому числі й структурні деформації, що сформувалися в національній

та регіональних економіках та запропонувати рекомендації щодо створення умов для подальшого динамічного, збалансованого розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сучасні структурні зміни в економіці промислово розвинених країн мають системний характер і є частиною глобальних змін, які характеризуються відносним зменшенням частки традиційних галузей економіки (в першу чергу сільського господарства, добувних та переробних галузей промисловості), а також зростанням питомої ваги сфери послуг, високотехнічних і наукоємких галузей, що акумулюють новітні досягнення науково-технічного прогресу.

Володіючи виробничим потенціалом і водночас значними природно-сировинними та людськими ресурсами, Україна за обсягом випуску промисловості поступається Німеччині у понад 30 разів, а за обсягом ВДВ майже у 44 рази. Спеціалізація української промисловості є типовою для країн із сировинним типом економіки. Так, зокрема, частка добувної промисловості і розроблення кар'єрів у структурі ВДВ промислового сектора національної економіки становить понад 24% (найвищий показник серед держав-членів ЄС – 13% у Нідерландах), а частка переробної промисловості – лише 60,21%, тоді як найменше значення у ЄС – 65% (на Кіпрі).

В Україні сумарно 57,84% ВВП сформувавши три види економічної діяльності, а саме: промисловість – 33,4%, торгівля – 13,9% і сільське господарство (с/г) – 10,6%; Із них провідним є промисловість із часткою 25,12% у ВДВ України, тоді як торгівлі належить 16,3%, а с/г – 12,1%. У промисловому секторі національної економіки зайнята найбільша кількість працівників – 28,7% від загальної кількості робочих місць у суб'єктів господарювання в Україні (проти 27,3% у торгівлі і 7,8% у с/г).

Результати аналізу діяльності регіонів за 2018 рік свідчать про продовження позитивної тенденції двох попередніх років щодо зростання основних соціально-економічних показників в ключових сферах. У 2018 році збільшення виробництва промислової продукції спостерігалось у 16 регіонах (у 2017 році – у 19 регіонах): від 1,1% у Херсонській до 10,3% у Івано-

Франківській та Сумській областях. Позитивний внесок у збільшення виробництва промислової продукції у 2018 році мали всі агреговані види діяльності: постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (зростання виробництва на 2,8%) за рахунок більшого попиту на енергоресурси, добувна промисловість (на 2,1% відповідно) на тлі інтенсифікації видобутку на діючій ресурсній базі, а також переробна промисловість (0,2% відповідно) в умовах підтримки з боку інвестиційного та зовнішнього попиту.

За обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг) промисловість домінувала в 19 регіонах (проти 16 у 2012 р). Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу в середньому по Україні у 2018 р. збільшився на 17,1% у порівнянні з 2017 р.

Індекси основних показників розвитку сільського господарства демонструють відновлення економічного потенціалу сільського господарства майже в усіх регіонах України після його суттєвого зменшення упродовж 2014-2017 рр. Обсяги виробництва продукції збільшилися у 2018 р. у 22 регіонах в межах від 0,5% в Одеській до 23,7% в Полтавській області. Обсяги виробництва також суттєво збільшилися в Черкаській (на 22,5%), Київській (на 20,7%), Кіровоградській (на 20,4%) та Сумській (на 11,7%) областях. Зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції спостерігалось у виробництві зернових та зернобобових культур – на 12,7% (збільшення обсягів виробництва забезпечили 16 регіонів), сої – на 14,4% (19 регіонів), ріпаку – на 25,1% (18 регіонів), соняшнику – на 15,7% (17 регіонів), картоплі – на 1,3% (13 регіонів), культур овочевих – на 1,5% (15 регіонів), плодкових і ягідних – на 25,3% (22 регіони) та винограду – на 12,1% (19 регіонів). Індекс продукції рослинництва за звітний період склав 110,7%, індекс продукції тваринництва становив 100,3%, у тому числі вирощування худоби та птиці – 101,0%, виробництва молока – 98,2%, яєць – 104,1%, вовни – 96,5%. Загальне виробництво молока порівняно із 2017 р. збільшено у 6 областях: Закарпатській (на 6,2%), Хмельницькій (на 4,7%), Луганській (на 1,8%), Житомирській (на 0,9%) та Харківській (на 0,8%) та Кіровоградській (на 0,6%) областях. Зменшився обсяг виробництва валової продукції сільського

господарства у 2 регіонах: Донецькій (на 9,7%) та Запорізькій (на 14,4%) областях. Наявні доходи населення збільшилися в усіх регіонах, порівняно з показниками 2017 р., і в середньому по Україні цей показник у розрахунку на одну особу населення склав 57908,6 гривень (темп зростання 122,5%). Регіонами з вищим за середньоукраїнське значенням показника наявного доходу на одну особу у 2018 р. є м. Київ (141173,8 грн), Дніпропетровська (72883,4 грн), Запорізька (67982,5 грн), Київська (63498,4 грн), Одеська (61165,6 грн), Полтавська (60217,5 грн) та Харківська (60117,7 грн) області.

За підсумками 2018 року у 17 регіонах спостерігалось збільшення обсягу виробництва будівельної продукції, від 0,7% у Волинській області до 44,7% у Вінницькій. Найбільше зростання обсягу будівельної продукції, крім Вінницької області, зафіксовано у Донецькій (на 36,8%), Рівненській (на 30,9%), Дніпропетровській (на 25,1%) та Черкаській (на 23,8%) областях. Негативну динаміку щодо виробництва будівельної продукції за підсумками 2018 р. зафіксовано у 8 регіонах, від -1,3% у Херсонській до -14,2% у Кіровоградській областях.

Збільшення обсягів освоєних капітальних інвестицій спостерігалось у 17 регіонах (у 2017 р. – у 24 регіонах). Найбільше обсяги капітальних інвестицій зросли у Донецькій (у 1,5 рази), Вінницькій (+37,8%), Черкаській (+32,4%), Дніпропетровській (+29,4%) областях та м. Києві (+30,6%). Зменшення обсягу освоєних капітальних інвестицій мало місце в 8 регіонах: від -3,5% у Хмельницькій до -15,3% у Івано-Франківській областях. Обсяг капітальних інвестицій на одну особу в середньому по Україні у 2018 р. становив 11941,3 гривень. Прямі іноземні інвестиції зросли у 17 регіонах та в цілому по Україні – на 2,2% (у 2017 р. – на 1,2%)

Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення по Україні в цілому становив 1119,9 дол. США, що на 9,9% більше ніж у 2017 р. Найбільші показники продемонстрували м. Київ та Дніпропетровська область, де на кожного мешканця припадало відповідно 3482,8 дол., найменші – Луганська та Чернівецька області (відповідно 94,0 дол. США та 221,0 дол. США). Незважаючи на зменшення у 2018 р. порівняно з 2012 р., обсягів товарного

експорту в Дніпропетровській, Донецькій і Запорізькій областях на 30,36%, 68,9% і 25,39% відповідно, ці три регіони формують основу експортного потенціалу України.

Частка постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря у структурі промислового сектора економіки у 2018 р. була найвищою у Чернівецькій області (+21,1 в.п., порівняно з 2012 р.) і перевищувала 30% в Івано-Франківській, Луганській, Миколаївській, Рівненській і Хмельницькій областях, тобто в регіонах із потужними електростанціями (атомними і гідро-). Найменша (7,5%) частка цього виду промислової діяльності – у Полтавській області. У структурі промисловості Полтавської області також найменшою є частка водопостачання, каналізації, поводження з відходами – 0,5% проти 2,8% (найвище значення) в Одеській області.

Збільшилися доходи місцевих бюджетів в усіх регіонах, від 4,9% у Волинській до 27,5% у Полтавській області, і в середньому по Україні приріст склав 15,2% (у 2017 р. – 35,9%).

Покращилась динаміка соціальних індикаторів: реальна заробітна плата зросла в усіх регіонах, від 9,5% у Херсонській до 15,9% у Полтавській області, і в цілому по Україні – на 12,5% (у 2017 р. – на 19,1%); обсяги заборгованості з виплати заробітної плати скоротилися у 14 регіонах; у всіх регіонах зменшилися показники рівня безробіття населення [1].

Поряд з цим оцінка загальних тенденцій розвитку регіонів виокремлює наявність значних диспропорцій в економічному розвитку регіонів України, які визначальною мірою спричинені зовнішнім системним впливом сукупності суспільно-політичних і соціально-економічних зрушень.

Диспропорції в розвитку економіки регіонів України впродовж останніх років характеризуються наступним.

1. Значні диспропорції в економічному потенціалі регіонів та їх внеску у ВРП України. Лише 6 областей мають більшу за 5% частку у ВРП України. Одночасно ці ж регіони формують лівову частку ВРП України (у 2017 р. на ці регіони припадало майже 40% ВРП України). Інші регіони, навпаки, погіршили свої позиції з цього показника: на 16 позицій, порівняно з 2012 р., зазнала падіння Луганська область, частка

якої у ВРП України скоротилась на 3,0 в.п.; Одеська (на одну позицію), Львівська (на одну позицію), Івано-Франківська (на дві позиції) і Закарпатська (на три позиції) області. Натомість частка Полтавської області у ВРП України, попри зменшення індексації ВРП упродовж 2012-2017 рр., скоротилась на 22,9 в.п.

2. Збільшення територіальної диспропорції щодо обсягу валового регіонального продукту на одну особу. У 2017 році цей показник досяг рівня 17,2 рази, порівняно з 2016 роком (13,5 рази) збільшення склало 27,4% (максимальне значення обсягу ВРП на одну особу у 2017 році спостерігалось у м. Києві – 238622 грн., мінімальне у Луганській області – 13883 грн.).

3. Скорочення промислової спеціалізації економіки окремих регіонів України внаслідок нестабільної динаміки промислового виробництва в Україні під впливом геополітичних та макроекономічних чинників. У 2017 році промисловість була провідним видом економічної діяльності (із найвищою часткою у ВДВ) у 11-ти областях (проти 15-ти у 2012-му).

4. Зміни структури промислового сектора економіки України упродовж 2012-2018 років на користь добувної (+4,7 в.п.) і переробної (+1,6 в.п.) промисловості. Зокрема, частка профільного виду промислової діяльності – переробки – зросла в 7-ми областях (найбільше у Вінницькій – на 7,9 в.п.). У Донецької, Львівської, Полтавської, Харківської, Черкаської областях поглиблення промислової спеціалізації відбувалося виключно за рахунок збільшення частки добувної промисловості.

У структурі ВДВ в українській промисловості – майже 28% припадає на добувну промисловість; в переробній промисловості, понад 44% ВДВ формують два види виробництв – харчові і металургійні. Натомість частка машинобудування в структурі ВДВ промисловості України за останні 10 років зменшилася майже у 3 рази – з 16,7% у 2007 році до 5,7% у 2017-му.

Такі тенденції посилюють сировинну орієнтацію промисловості України та регіонів, а відтак, стають додатковим бар'єром на шляху до підвищення рівня її конкурентоспроможності на світових ринках.

6. Зростання територіальної диспропорції щодо обсягів реалізованої промислової продукції на одну особу. Проти 2017 року (12,4 рази) цей показник склав у 2018 році 14,1 рази (максимальне значення у 2018 році спостерігалось у Дніпропетровській області – 149583,7 грн., мінімальне у Луганській області – 10578,0 грн.).

7. Зростання рівня “аграризації” регіонів України, та поглиблення диспропорцій у регіональній структурі виробництва продукції сільського господарства. Найбільш “аграрними” в Україні (із часткою сільського господарства у ВДВ >30%) у 2017 році були Херсонська, Кіровоградська і Хмельницька області, тоді як в 2012-му – жодної.

У регіональній структурі виробництва продукції сільського господарства упродовж 2012-2018 років відбулись помітні зміни. Зокрема, у ній зросли частки 14-ти областей, з яких найбільше – Вінницької (на 5,6 в.п.) і Дніпропетровської (на 3,9 в.п.). Відтак, ці області (разом із Київською, Полтавською, Харківською, Хмельницькою і Черкаською) стали лідерами серед регіонів України за обсягами виробництва продукції сільського господарства.

У структурі сільськогосподарської продукції регіонів домінує продукція рослинництва, частка якого у сільськогосподарському виробництві України упродовж 2012-2018 років загалом збільшилась на 7,2 в.п. У 2018 році частка цього виду сільськогосподарської продукції у відповідній структурі перевищила 81,5% в 7-ми областях, і найсуттєвіше зросло в Черкаській, Полтавській і Київській областях.

Натомість частка продукції тваринництва за останні шість років скоротилась в усіх без винятку областях, залишившись найвищою в Закарпатській (48,1%) та Івано-Франківській (46,8%). Найсуттєвіше (на понад 10 в.п.) частка тваринництва зменшилась у Луганській, Одеській, Миколаївській і Дніпропетровській областях.

8. Суттєво збільшення територіальної диспропорції щодо обсягів капітальних інвестицій на одну особу. У 2018 році цей показник склав 51,6 рази проти 32,9 рази у 2017 року (максимальне значення обсягів капітальних інвестицій у 2018 році спостерігалось у м. Києві – 60270,6 грн.,

мінімальне у Луганській області – 1169,1 грн.).

Зростання територіальної нерівності з більшою інтенсивністю відбувається на внутрішньо регіональному рівні. Цьому сприяють як макроекономічні процеси, так і посилення спроможності частини територіальних громад за рахунок об'єднання, отримання більше повноважень та переходу на прями відносини з державним бюджетом в процесі децентралізації.

Зокрема, найбільші внутрішньо регіональні диспропорції (більше ніж у 10 разів) між містами обласного значення за рівнем залучення капітальних інвестицій на одну особу в 2017 році зафіксовані в Дніпропетровській області – 53,6 рази; Київській – 73,8; Одеській – 61,1; Полтавській – 20,3; Львівській – 14,1 рази, областях.

В 11 з 22 регіонів (без урахування Донецької та Луганської областей) найвищі показники залучення капітальних інвестицій спостерігаються в обласних центрах, що свідчить про посилення процесів концентрації інвестиційної та економічної активності в регіональних центрах зростання.

9. Зростання територіальної диспропорції з експорту товарів та посилення його сировинної орієнтації. У 2018 році територіальна диспропорція з експорту товарів на одну особу збільшилася проти попереднього року (31,0 рази) на 19,7%, і становила 37,1 рази.

Також спостерігалось зниження рівня диверсифікації структури вітчизняного товарного експорту у напрямку домінування продукції сільського господарства, добувної промисловості і металургії, що є фактором посилення залежності національної економіки від світової кон'юнктури на сировинних ринках.

10. Диспропорційний розвиток промислового потенціалу регіонів. Індустріальний потенціал України зосереджено, головним чином, у 5-ти регіонах (Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Полтавській і Харківській областях). У 2018 році частка цих 5-ти регіонів у відповідній структурі сумарно склала понад 60%.

Нарощення промислового виробництва у 2018 році відбулось лише в 7-ми областях, проти 14-ти у 2017-му (найбільше - в Сумській області, на 8,6 в.п.; важливим є зростання індекса промислової продукції у

Донецькій області (до 102,6 в.п. проти 89,1 в.п. у 2017 році). Водночас у 9-ти областях зростання значень цього показника сповільнилось, а у 8-ми спостерігалось падіння обсягів промислового виробництва. Найсуттєвішим зниження індекса промислової продукції було в Одеській (на 19,8 в.п.) і Рівненській (на 13,7 в.п.) областях. Упродовж 2013-2018 років промислову спеціалізацію втратили: Житомирська, Закарпатська, Миколаївська, Одеська, Сумська і Чернігівська області.

11. Диспропорційні тенденції у структурі роздрібного товарообороту за походженням товарів. Для України характерна тенденція до постійного зростання частки імпорту у роздрібному товарообороті. Так, упродовж 2005-2017 років зростання цього показника склало загалом 18,2 в.п., зокрема, продовольчих товарів – 8,7 в.п., а непродовольчих – 25,0 в.п. Серед регіонів України у 2017 році найвище значення (>50%) частки імпорту у роздрібному товарообороті було у Вінницькій і Одеській областях, а найнижче (<40%) – в Сумській, Чернігівській і Кіровоградській. Найбільше імпортних продовольчих товарів споживається у регіонах із високим рівнем доходів населення – Київській, Дніпропетровській, Одеській, Харківській і Запорізькій областях. Структура роздрібного товарообороту продовольчих товарів у напрямку збільшення у ній частки імпортних товарів найбільше змінилась (на понад 7 в.п.) у Черкаській, Вінницькій, Рівненській і Сумській областях. Упродовж останніх років в усіх регіонах України (окрім Івано-Франківської і Луганської областей) відбулось зростання частки імпортних товарів у структурі роздрібного товарообороту непродовольчих товарів, а найбільше у Вінницькій (на 16,3 в.п.), Черкаській (на 16,2 в.п.), Житомирській (на 15,7 в.п.), Миколаївській (на 15,5 в.п.), Херсонській (на 14,3 в.п.) і Миколаївській (на 13,8 в.п.) областях.

12. Погіршення структури товарного експорту України та регіонів (за критерієм технологічності). Погіршення (за критерієм технологічності) структури товарного експорту України упродовж 2012-2018 років підтверджується значним збільшенням у ній низькотехнологічних видів продукції, зокрема, АПК і текстильних виробництв – у

понад 1,5 разу, а деревообробних – у понад 2 рази. Натомість частки високо- і середньовисокотехнологічних видів продукції у товарній структурі українського експорту суттєво зменшились: транспортних виробництв – у понад 6 разів; хімічних виробництв – майже удвічі, продукції машинобудування – близько 10%. Особливістю експорту товарів продукції машинобудування в Україні є висока (>45%) частка в ньому продукції, що виготовлена з давальницької сировини, а в областях західного регіону значення цього показника є удвічі більшим (у середньому $\approx 90\%$), і ці тенденції мають подальше зростання.

13. Диспропорції зрушення у структурі економіки регіонів мають значний вплив на показник вибуття сільського населення.

Упродовж 2018 року коефіцієнт вибуття сільського населення (у розрахунку на 10 тис. осіб наявного сільського населення) мав тенденцію рости, порівняно з показниками 2017 року, як в цілому по країні (з 99,0 до 164), так і в усіх регіонах України. Найвище значення цього показника зафіксовано у Сумській (251,0), Полтавській (236,8) та Хмельницькій (227,8) областях, найнижче - у Закарпатській (52,0) області.

З метою створення умов для подальшого динамічного, збалансованого розвитку регіонів України, підтримки розвитку депресивних територій, диверсифікації та розширення товарного експорту регіонів, зменшення межрегіональних та внутрішньо регіональних дисбалансів автором запропоновано низьку рекомендацій щодо удосконалення та створення нових механізмів на державному та регіональному рівні збалансування структурних диспропорцій та забезпечення структурних перетворень у розвитку інноваційних та конкурентоспроможних видів діяльності в регіонах. Рекомендації стосуються пропозицій:

-до проекту Державної стратегії регіонального розвитку України на 2021-2027 роки у частині необхідності створення ефективного механізму стимулювання потенційних центрів зростання, які поширюватимуть позитивний вплив на розвиток проблемних, депресивних територій, що має сприяти зниженню рівня міжрегіональної та внутрішньої регіональної

асиметрії в розвитку територіальних громад та якості життя людини;

-щодо необхідності розробки Стратегії розумної спеціалізації України, метою якої стане забезпечення збалансованого внеску регіонів у формування національних та інтеграцію до міжнародних ланцюгів доданої вартості;

- необхідності розробки регіональних стратегій розумної спеціалізації на основі крос-секторального підходу до обрання пріоритетів розвитку регіонів, розвитку нових видів продуктів та послуг, що об'єднують вже діючі виробництва й інноваційні технології;

- необхідності розробки комплексної стратегії імпортозаміщення, ключовою ціллю якої має бути відновлення та посилення міжгалузевої взаємодії секторів економіки у напрямку збільшення обсягів та рівня технологічності промислової продукції, розширення асортименту та географії середньо- і високотехнологічного експорту та задоволення попиту на продукцію проміжного і кінцевого споживання та основного капіталу на внутрішньому ринку;

- необхідності створення переліку (реєстру) стратегічних експортерів, до якого мають увійти ті промислові підприємства, які володіють вищим рівнем фактичних або потенційних конкурентних переваг та високим ступенем ефективності використання потужностей та ресурсів;

-необхідності створення механізму державних замовлень на вироблені (зібрані) в Україні товари, що сприяє підвищенню ефективності державної політики імпортозаміщення;

-необхідності розроблення та прийняття регіональних та місцевих (на рівні району, міста обласного значення) довго- або середньострокових програм щодо здійснення заходів структурної перебудови окремих територій та узгодження інших галузевих програми (у сфері будівництва, освіти, житлово-комунального господарства, розвитку малого і середнього бізнесу) з програмами структурної перебудови;

- необхідності розроблення та втілення механізмів (щорічно під час розроблення обласного та інших місцевих бюджетів) фінансової підтримки бізнесу у пріоритетних секторах і галузях економіки, зокрема через створення пільгових умов для оподаткування місцевими податками і зборами та поширення

механізму публічно-приватного партнерства для реалізації інфраструктурних проєктів;

- необхідності створення механізму стимулювання створення регіональних інноваційних кластерів у сукупності пріоритетних галузей економіки із залученням іноземних та вітчизняних інвестицій у такі кластерні утворення;

- щодо збільшення фінансування та ефективного використання коштів на підтримку розвитку галузей сільського господарства, зокрема тваринництва, за рахунок коштів місцевих бюджетів;

- щодо розвитку підприємств агропромислового комплексу у спосіб створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, а також розвитку інфраструктури для зберігання сільськогосподарської продукції;

- щодо реалізації інвестиційних проєктів у галузях тваринництва, рослинництва, харчової і переробної промисловості та модернізації і оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Висновки

Низька ефективність, нераціональна структура активів і недостатня інноваційна

активність регіональних суб'єктів господарювання, висока імпортозалежність, структурні деформації в економіці регіонів створюють значні додаткові виклики національній безпеці України та провокують ризики щодо соціально-економічного розвитку України та її регіонів.

Завданням регіональної політики є зосередження дій на підтримці розвитку та поглинання інновацій, використовуючи відповідний потенціал регіонів. Дії повинні спрямовуватися на розвиток факторів, що визначають трансформацію економічної структури на користь підвищення рівня інновацій, у тому числі у сфері підвищення ефективності освіти, підвищення соціальної активності, підвищення територіальної доступності. Ключовим тут має стати відновлення та посилення міжгалузевої взаємодії секторів економіки регіонів у напрямку збільшення обсягів та рівня технологічності промислової продукції, розширення асортименту та географії середньо- і високотехнологічного експорту та задоволення попиту на продукцію проміжного і кінцевого споживання та основного капіталу на внутрішньому ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Кузьменко Л.М., Солдак М.О. Старопромислові регіони України: інституціональні особливості розвитку. /Управління економікою: теорія і практика. 2011. С. 9-25. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Ue_2011_2011_3
2. Идрисов Г., Мау В., Божечкова А. В поисках новой модели роста. /Вопросы экономики, 2017. №12. С. 5-23.
3. О.І. Амоша, Ю.М. Харазішвілі, В.І. Ляшенко та ін. Модернізація економіки промислових регіонів України в умовах децентралізації управління: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. С. 10-22.
4. Бережной В.П., Таран О.Л., Чуракова М.М. Асимметрия и пространственная поддержка развития региональных социально-экономических систем: монография. Москва : РУСАЙНС, 2017. 314 с.
5. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З.С. Варналія. Київ : Знання України, 2005. 498 с
6. Гречана С.І., Харитоновна О.С., Ключ І.В. Дослідження диспропорцій у розвитку економіки регіону. /Ефективна економіка. 2012. URL: file:///C:/Users/JAGUAR/Downloads/efek_2012_11_72.pdf.
7. Дем'янчук О.І., Економічна оцінка фінансового потенціалу адміністративно-територіальних одиниць і його диспропорції /Економіка та підприємництво, 2019 р., No 4. С.-163-171
8. Козирева О. В. Аналіз диференціації соціально-економічного розвитку регіонів у країнах-членах ЄС // Проблеми економіки. – №1. – 2016. – С.14-23.

9. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік / Департамент з питань регіонального розвитку. Травень 2019 року. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Reytingova-otsinka-za-2018-rik-prezentatsiyni-materiali.pdf>
10. Омельченко О. Оцінювання диференціації економічного розвитку регіонів України [Електронний ресурс] / О.Омельченко // Соціально-економічні проблеми і держава. –2016.Вип. 2 (15).–С.5-11.–Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2016/16ooirou.pdf>.
11. Раєвцева О.В., Бобкова О.Ю. Диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів України: інструментарій оцінювання та регулювання. Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 264с.
12. Шевченко О.В. Методичне забезпечення оцінки та аналізу рівня регіональних диспропорцій України. /Причерноморські економічні студії, 2018, №36. С.-44-51

ДВИГУН А.А. *

* Главный консультант отдела региональной политики Национального института стратегических исследований при Президенте Украины, доктор экономических наук, профессор, ул.Пирогова,7-А, Киев, Украина, тел.+380672471824, e-mail: dvigun.alla@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-0168-8682

ДИСПРОПОРЦИИ И СТРУКТУРНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ЭКОНОМИКЕ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ РЕГИОНОВ

Цель. Проанализировать структурные изменения в экономике регионов Украины, тенденции увеличения территориальных диспропорций, сформулировать направления сбалансирования структурных диспропорций, развития инновационных видов деятельности в регионах. **Методика.** Методы исследования: интегральный, индексов, формализации, моделирования, экономического анализа. **Научная новизна.** Предложены рекомендации задействования новых механизмов на государственном и региональном уровне достижения баланса в структурных диспропорциях и развития инновационных видов деятельности в регионах. **Практическая значимость.** Результаты исследования и рекомендации включены как предложения в Проект «Государственной стратегии регионального развития на период до 2027 года».

Ключевые слова: структурные изменения в экономике регионов Украины; территориальные диспропорции; тенденции развития регионов Украины; комплексная стратегия импортозамещения.

DVIGUN A.*

* Chief Consultant, Regional Policy Department, National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine, 7-A Pirogova St., Kiev, Ukraine, Dr.Sc., Prof. National Institute for Strategic Studies, under the President of Ukraine, e-mail: dvigun.alla@gmail.com, ORCID ID:0000-0002-0168-8682

DISPROPORTIONS AND STRUCTURAL CHANGES IN THE ECONOMY OF REGIONS OF UKRAINE AND THEIR INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF REGIONS

Goal. To analyze the structural changes in the economy of the regions of Ukraine, the trends of increasing territorial imbalances, to formulate directions for balancing structural imbalances, the development of innovative activities in the regions. **Method.** Research Methods: Integral, Indices, Formalization, Modeling, Economic **Analysis.** Scientific novelty. The recommendations of the use of new mechanisms at the state and regional level to achieve a balance in structural imbalances and the development of innovative activities in the regions are proposed. **Practical significance.** The results of the study and recommendations are included as proposals for the draft “State Strategy for Regional Development for the Period until 2027”.

Keywords: structural changes in the economy of the regions of Ukraine; territorial imbalances; development trends of the regions of Ukraine; comprehensive import substitution strategy.

REFERENCES

1. Kuzmenko L.M, Soldak M.O., Old industrial regions of Ukraine: institutional features of development. /Economics Management: Theory and Practice. 2011. P. 9-25
2. Idrisov G., Mau V., Bozhechkova A. In search of a new growth model. /Economic issues, 2017. №12. P. 5-23
3. O.I. Amosha, Yu.M. Kharazishvili, V.I. Lyashenko and others. Modernization of the Economy of the Industrial Regions of Ukraine in the Conditions of Management Decentralization: Monograph /NAS of Ukraine, Inst. Kiev. 2018. P. 10-22
4. Bereznoy V.P., Taran O.L., Churakova M.M. Asymmetry and spatial support for the development of regional socio-economic systems: a monograph. Moscow: RUSINS, 2017. 314 p
5. Regions of Ukraine: problems and priorities of socio-economic development: monograph / ed. ZS Varnalia. Kiev: Knowledge of Ukraine, 2005. 498 p
6. Grechana S.I, Kharitonova O.S, Klyus I.V Investigation of disparities in the development of the region's economy. /An efficient economy. 2012. URL: file:///C:/Users/JAGUAR/Downloads/efek_2012_11_72.pdf.
7. Dem'anchuk O.I, Economic evaluation of the financial potential of administrative and territorial units and its disproportions / Economy and entrepreneurship, 2019, No 4. P.-163-171
8. Kosyrieva O.V. Analiz dyferenstsiyi sotsial'no-ekonomichnogo rozvytku regioniv u krayinah-chlenakh ES [Analyzing the Differentiation of Socio-Economic Development of Regions in EU Member States] // Problems of economics. – №1. – 2016. – p.14-23.
9. (2019). Monitoryng socialjno-ekonomichnogo rozvytku reghioniv za 2018 rik. Departament z pytanj regionaljnogho rozvytku [Monitoring of socio-economic development of re-gions in 2018. The Department for Regional Development]. Available at: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Reytingova-otsinka-za-2018-rik-prezentatsi-yni-materiali.pdf>
10. Omelchenko O.I. Otsynyuvannya dyferentsiatsiyi ekonomichnogo rozvytku regioniv Ukrayiny [Evaluation of economic development differentiation of regions of Ukraine] // Socio-ekonomichni Problemy i Derzhava. – 2016.–№15 (2). – P.5-11 /<http://sepd.tntu.edu.ua>.
11. Rayevneva O.V., Bobkova O.Y. Dysproportsiynist' sotsialno-ekonomichnogo rozvytku regioniv Ukrayiny: instrumentariy otsynyuvannya ta reguluyuvannya [Disparities of socioeconomic development of regions in Ukraine: the toolbar for estimation and regulation]. Monograph.-Kh.: PH «Inzhek», 2014. –264 p.
12. Shevchenko O.V., Methodical provision of assessment and analysis of the level of regional disparities in Ukraine. /near the Black Sea Economic Studies, 2018 №36. P.-44-51.

Надійшла 02.11.2019 р.

Стаття рекомендована до друку: д.е.н., професор, Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна Л.С. Головка, перший заступник директора національного інституту стратегічних досліджень, член-кореспондент НАН України, д.е.н., професор Власюк О.С.